

# Rapport

---

efter kvalitetsgranskning av  
gymnasial lärlingsutbildning vid  
Härnösands Gymnasium i Härnösands kommun

## **Innehåll**

---

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Härnösands gymnasium

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Resultat

## **Inledning**

---

Ungefär hälften av eleverna i gymnasieskolan går på ett yrkesprogram. I den nya gymnasieskolan från 2011 finns det 18 nationella program, varav tolv räknas som yrkesprogram och sex som högskoleförberedande program. De nationella yrkesprogrammen kännetecknas av att examensmålen tar sikte på arbetslivets behov och att programmen innehåller yrkesämnen. Yrkesprogrammen ska enligt skollagen utgöra grund för yrkesverksamhet och fortsatt yrkesutbildning. Alla elever på yrkesprogram ska inom ramen för utbildning också ges möjlighet att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning.

Skolinspektionens kvalitetsgranskning omfattar elever som påbörjade sin utbildning höstterminen 2011 vilket innebär att 2010 års skollag är utgångspunkt för Skolinspektionens granskning. Elever i högre årskurser som följer äldre bestämmelser ingår inte i denna granskning. Gymnasial lärlingsutbildning definieras enligt 1 kap. 3 § gymnasieförordningen som "utbildning inom ett yrkesprogram som till mer än hälften genomförs på en eller flera arbetsplatser utanför skolan". På en gymnasial lärlingsutbildning ska således mer än hälften av den totala utbildningstiden genomföras på en arbetsplats, motsvarande minst 1251 gymnasiepoäng.

Med arbetsplatsförlagd utbildning avses, enligt 1 kap. 3 § gymnasieförordningen "lärande på ett program som genomförs på en eller flera arbetsplatser utanför skolan". Både svenska och internationella studier av yrkesutbildningars kvalitet visar på att en viktig framgångsfaktor är att det bedrivs en planerad och systematisk samverkan mellan skola och arbetsliv avseende den arbetsplatsförlagda utbildningen.

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av gymnasial lärlingsutbildning under våren/hösten 2012. Granskningen vid Härnösands gymnasium i Härnösands kommun ingår i detta projekt.

Yrkesgymnasiet besöktes den 6 – 7 november 2012. Ansvariga inspektörer har varit Pär Axelsson och Lena Johansson. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av gymnasial lärlingsutbildning genomförs totalt i 24 kommunala skolor och 16 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

## **Bakgrundsuppgifter om Härnösands gymnasium**

---

Härnösands kommun är huvudman för Härnösands gymnasium som är centralt i flera bemärkelser. Dels geografiskt centralt i Härnösand och dels som Norrlands första gymnasium med för närvarande 825 elever. Yrkesutbildning bedrivs inom 9 program och omfattar ca 170 elever varav för närvarande 45 elever går en lärlingsutbildning. Skolinspektionens kvalitetsgranskning vid skolan har avsett bygg- och anläggningsprogrammet, fordon- och transport programmet samt handel- och administrationsprogrammet.

Underlaget för granskningen består av dokument från skolan samt av information som samlats in vid intervjuer den 6 och 7 november 2012. Intervju har genomförts på skolan med rektorn, lärlingssamordnare och koordinators. Intervjuer har även skett med elever. Vidare har besök genomförts vid en arbetsplats per granskat program, där även elevernas handledare intervjuats.

## **Syfte och frågeställningar**

---

### **Syfte**

Skolinspektionen har granskat kvaliteten i gymnasial lärlingsutbildning för att säkerställa att eleverna ges möjlighet att utveckla de yrkeskunskaper de har rätt till. Detta gäller särskilt de arbetsplatsförlagda momenten liksom hur dessa fasas ihop med de skolförlagda momenten. Skolinspektionens tidigare kvalitetsgranskning av det arbetsplatsförlagda lärandet i gymnasieskolan från 2010 visar på allvarliga brister i många avseenden. För den nya utbildningsformen gymnasial lärlingsutbildning är kvalitet i det arbetsplatsförlagda lärandet av helt av-

görande betydelse då mer än hälften av utbildningen ska vara arbetsplatsförlagd. Eventuella kvalitetsbrister i utbildningen på arbetsplatsen kan därför inte på samma sätt som vid traditionell yrkesutbildning kompenseras med skolförlagda moment.

Gymnasial lärlingsutbildning kan bedrivas inom ramen för samtliga yrkesprogram som en av två alternativa vägar till en yrkesexamen. Det är viktigt att försäkra sig om att kvaliteten är hög och jämn så att den nya utbildningsformen upplevs som ett likvärdigt alternativ till en i huvudsak skolförlagd yrkesutbildning.

### **Frågeställningar**

För att säkerställa att eleverna inom lärlingsutbildningen får den utbildning de har rätt till måste granskningen omfatta kvaliteten i de yrkesinriktade delarna av gymnasiala lärlingsutbildningen oavsett deras förläggning. Kvalitetsgranskningen styrs därför av följande huvudfrågeställningar:

1. **Genomförs det arbetsplatsförlagda lärandet inom lärlingsutbildningen i enlighet med gymnasieskolans styrdokument och i samverkan med det lokala arbetslivet så att utbildningens kvalitet säkerställs?**
2. **Ser skolan till att de skolförlagda och arbetsplatsförlagda momenten fogas samman så att kvaliteten och likvärdigheten i de yrkesinriktade delarna av lärlingsutbildningen säkerställs?**

För att kunna genomföra granskningen har dessa huvudfrågeställningar brutits ned i 17 specifika frågor som mer direkt belyser olika kvalitetsaspekter i den gymnasiala lärlingsutbildningen. Dessa frågor har grupperats i följande fem områden för att ge struktur i granskningen.

- A. Planering av utbildningen
- B. Genomförande av utbildningen på skola och arbetsplats
- C. Elevers situation
- D. Uppföljning och bedömning
- E. Utvärdering och kvalitetsarbete

### **Metod och material**

---

#### **Metod**

Kvalitetsgranskningen av gymnasial lärlingsutbildning omfattar såväl APL som de skolförlagda yrkesinriktade delarna av utbildningen, men tyngdpunkten ligger på den arbetsplatsförlagda delen. En kombination av enkäter och inter-

vjuer samt observationsstudier har utgjort grunden för granskningen. Granskningen av de 40 gymnasieskolorna med gymnasial lärlingsutbildning genomförs under perioderna maj samt september-december 2012.

Intervjuerna omfattar elever, yrkeslärare, rektor och handledare på arbetsplatsen. Varje skolbesök beräknas omfatta två-tre arbetsdagar. I samband med att dokument begärts in har Skolinspektionen därutöver efterfrågat en verksamhetsbeskrivning som fyllts i av rektor. Skolinspektionen har på så vis fått en inledande bild av hur skolans undervisning och det arbetsplatsförlagda lärandet är upplagt. Fyra nationella program har ingått i granskningen, bygg- och anläggning, fordons- och transport, handels- och administration samt vård och omsorg. Det är inte troligt att det finns lärlingar inom alla fyra granskade program på samtliga utvalda skolor. Därför har vid urvalet beaktats att det totalt ändå blir en jämn spridning mellan de fyra programmen.

Vid varje utvald skola har två till tre gymnasiala lärlingar per program utsetts för intervju inom de fyra yrkesprogram som projektet valt ut för granskning. Som en följd av urvalet intervjuas även dessa elevers handledare på arbetsplatsen och yrkeslärare i karaktärsämnen med ansvar för bedömning och betygsättning samt den rektor som har ansvaret för eleven.

Inför skolbesök och arbetsplatsbesök har projektledning och inspektörer informerat om projektets syfte, hur granskningen går till och hur insamlad information kommer att hanteras. De utvalda eleverna har i första hand intervjuats ute på sina lärlingsplatser, ibland har det även gjorts på skolan. Även lärlingarnas handledare har intervjuats på sina arbetsplatser. Den yrkeslärare som är ansvarig för eleven intervjuas på skolan, liksom den rektor som är ansvarig för de gymnasiala lärlingarna. Skolbesöket har avslutats med en återkoppling från inspektörerna till rektorn.

För intervjuerna har särskilda intervjuguider tagits fram utifrån vilka inspektörerna har genomfört strukturerade intervjuer. Frågeställningarna för granskningsprojektet har brutits ner i intervjufrågor anpassade för de olika grupperna. Syftet med intervjuerna har varit att få intervjupersonerna att kunna tala relativt fritt inom ramen för de frågeområden som bestämts. Det är önskvärt att intervjuerna hålls mer som öppna samtal, inte minst vid besöken på arbetsplatser.

För att få större djup i granskningen och ett mer undervisningsnära perspektiv har, där så varit möjligt, ett antal observationer genomförts genom att eleven följs i dennes aktuella aktivitet. Sådana observationer kan sen ligga till grund för samtalen med elev, handledare och lärare.

## Resultat

---

### A. Planering av utbildningen

---

*I propositionen 2010/11:104 framhåller regeringen att en viktig förutsättning för att utbildningen på arbetsplatsen ska hålla hög kvalitet är att samarbetet mellan skolan och arbetsplatsen fungerar bra. Läraren och företrädaren för arbetsplatsen bör gemensamt planera och fördela innehållet i utbildningen, men det är läraren som med stöd av handledarens underlag ska ansvara för betygssättning av alla kurser. Även den Nationella lärlingskommittén (SOU 2011:72) har påtalat vikten av lärarens och handledarens gemensamma planering.*

---

- **Finns en uttalad strategi för gymnasial lärlingsutbildning vid skolan?**

Härnösands gymnasium deltog redan i försöksverksamheten för gymnasial lärlingsutbildning. De första avgångseleverna i försöksverksamheten gick ut vårterminen 2009.

Enligt rektor, lärlingssamordnare och koordinatörer är en uttalad strategi inom utbildningen att eleverna snabbt ska komma ut i arbetsplatsförlagt lärande (APL). För de program som erbjuds som lärlingsutbildning finns koordinatörer för varje program och lärarna ingår i ett eget arbetslag för lärlingsutbildningarna. koordinatörerna har en väl etablerad kontakt med studie- och yrkesvägledarna i grundskolan för att nå ut med information om lärlingsutbildningen och för att i god tid få kännedom om vilka elever som är intresserade av en lärlingsutbildning. Lärarna tar sedan kontakt med dessa elever för att informera om utbildningen utifrån elevernas önskemål. Elever som är intresserade erbjuds, i samarbete med grundskolan, en till två veckors provpraktik under vårterminen i årskurs 9. För anskaffning av provpraktikplatser utgår skolan ifrån elevernas egna kontakter och önskemål. Enligt rektor, lärlingssamordnare och rektor tar skolan sedan kontakt med dessa och informerar om vad lärlingsutbildningen innebär. Om eleven inte har en egen kontakt med en arbetsplats hjälper skolan till att hitta en provpraktikplats. På så vis har eleven fått prova på att vara ute på en arbetsplats och fått bilda sig en uppfattning om yrket och om arbetsplatsen är intressant och spännande. Detta för att ge bästa möjliga förberedelse för att välja att gå vidare i en lärlingsutbildning. Arbetsplatserna och handledarna informeras särskilt om att det för grundskoleeleverna rör sig om provpraktik inför en eventuell lärlingsutbildning och att krav och förväntningar måste utgå från detta.

Rektor, lärlingssamordnare och koordinators anger vidare att en tydlig progression i svårighetsgrad, utifrån elevens kunskapsutveckling, är viktig genom hela utbildningen samt att skapa kontinuitet i elevens APL. Skolans upplägg är att eleverna genom hela sin utbildning vistas två veckor i rad på APL-platsen och därefter en vecka på skolan i sin lärlingsklass. Eleverna inom lärlingsutbildningen i samma årskurs hör till samma klass. Klassen läser de gymnasiegemensamma ämnena tillsammans. Eftersom det finns tre årskurser innebär det att det alltid är en klass inne på skolan och två klasser ute på APL vilket enligt rektorn är en bra praktisk lösning för att effektivt utnyttja bland annat lärarresurser.

**Skolinspektionen bedömer att skolan har en strategi för gymnasial lärlingsutbildning och att det upplägg som lärlingsutbildningen har baserar sig på aktiva ställningstaganden med syfte att tillhandahålla en bra utbildning och effektivt utnyttja skolans resurser. Skolan verkar för att eleverna ska komma väl informerade och förberedda till sin gymnasieutbildning.**

- ***Hur planerar och organiserar skolan lärlingsutbildningen?***

Lärlingsutbildningen vid Härnösands Gymnasium är utformat med en arbetslagsamordnare och ett arbetslag bestående av fem lärare med olika yrkeskompetenser och med ansvar för olika program. Dessa lärare benämns koordinators. Lärlingsutbildningen ligger organisatoriskt direkt under rektor, till skillnad från andra program som ligger under sektorchefer. Koordinatorerna har också en speciell roll i arbetsmiljöarbetet utifrån sin kännedom om de respektive branscherna.

Yrkeslärarna har tillsammans med rektor ansvar för planering av det arbetsplatsförlagda lärandet. Rektor, koordinators och yrkeslärarna framhåller vikten av att presentera, förklara och diskutera målen för utbildningen med handledarna tidigt i utbildningen samt att inventera vad som kan och inte kan genomföras på respektive arbetsplats. Denna inventering följs upp regelbundet under hela utbildningen för att säkerställa att eleven ges förutsättningar att tillägna sig den utbildning som kursplanen föreskriver. Det är inte ovanligt att lärlingsplatser inte kan erbjuda vissa moment i elevens utbildning. Därför är det enligt skolan viktigt att så tidigt som möjligt identifiera dessa områden. Lösningen kan vara att eleven under kortare eller längre tid vistas på en annan arbetsplats. I vissa fall kompletteras kurserna genom att organisera vissa undervisningsmoment i en kurs vid skolan under ledning av yrkeslärarna.

Eleverna genomför APL under två veckor för att sedan läsa gymnasiegemensamma ämnen vid skolan under en vecka. Anledningen är enligt skolan framförallt att ge eleverna kontinuitet i sin APL. Inte bara för att kunna delta i längre

och större moment och processer i yrket utan även att de så långt som möjligt ska få förutsättningar att vara en medarbetare på sin arbetsplats. En annan fördel är att den teoretiska undervisningen ges bättre förutsättningar genom att erbjudas under en sammanhängande arbetsvecka. Även de handledare som Skolinspektionen intervjuat anser att detta upplägg är bra.

Eleverna vid lärlingsutbildningen ingår i en klass som endast består av lärlingselever. Lärare, koordinators och rektor anger att detta skapar förutsättningar för tillhörighet i en klass. Dock anger lärarna i gymnasiegemensamma ämnen att detta förfaringssätt till viss del försvårar infärgning av undervisningen för eleverna eftersom det är elever från många olika program som deltar.

**Skolinspektionen bedömer att skolan har en god planering och organisation av verksamheten. Skolan har ett system för att informera och följa upp elevernas utbildning utifrån kursplanerna.**

- ***Finns förutsättningar för en skolförlagd inledning på lärlingsutbildningen?***

Skolan delar lokaler med yrkeshögskolan vilket ger god tillgång på verkstadslokaler för skolförlagd undervisning i yrkesämnena. Gymnasieskolan har även iordningställt egna lokaler för undervisning inom yrkesprogrammen, exempelvis inom frisörprogrammet. Vid granskningen framkom inga brister beroende på avsaknad av ändamålsenliga lokaler. Skolans ambition är enligt rektor och koordinators att utbildningen så långt som möjligt ska genomföras på praktikplatsen utifrån det grundläggande syftet med en lärlingsutbildning.

**Skolinspektionen bedömer att det finns förutsättningar för skolförlagd undervisning på lärlingsutbildningen i den utsträckning det behövs.**

- ***Har alla elever tillgång till lärlingsplatser?***

Enligt rektor har alla elever en lärlingsplats när de börjar utbildningen. Den provpraktik som eleverna erbjuds under vårterminen i årskurs 9 är ett exempel på skolans arbete med att anskaffa lärlingsplatser och förbereda eleverna för lärlingsutbildningen. Skolan är mån om att ha goda relationer med företagare runt om i regionen. Väl medvetna om att tillgången på lärlingsplatser är avgörande för deras utbildning.

**Skolinspektionen konstaterar att alla elever har tillgång till lärlingsplats.**

- ***Vem har ansvaret för att skaffa lärlingsplatser?***

Rektor betonar att det är huvudmannens ansvar att skaffa lärlingsplatser för det arbetsplatsförlagda lärandet och att de platserna uppfyller de krav som finns för utbildningen. I praktiken är det koordinatorena som sköter detta arbete. Elevernas egna önskemål och eventuella kontakter utgör utgångspunkten. Om en elev inte har egna önskemål hjälper skolan till att förmedla kontakter. Flera samarbetspartners och platser är återkommande och det är enligt koordinatorena inte ovanligt att företag själva tar initiativ till nya lärlingsplatser. En viktig del i kontakterna med företagen är att kvalitetssäkra arbetsplatserna. Detta sker genom kontakter och besök redan i samband med elevernas provpraktik men fortsätter även under hela APL-perioden. Lärarna anger att det självklart är mycket värdefullt med företag som skolan tidigare samarbetat med. Både för att kunna säkerställa framtida lärlingsplatser men även i kvalitetssäkringen av dessa och i utbildning/fortbildning av handledare.

**Skolinspektionen bedömer att skolan har en tydlig ansvarsfördelning i arbetet med att anskaffa och kvalitetssäkra arbetsplatserna.**

- **Finns brister i utformning av utbildningskontrakt?**

*Enligt skollagen ska det för elev i gymnasial lärlingsutbildning upprättas utbildningskontrakt som bl a ska ange vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen och omfattningen av dessa delar. Så är ofta inte fallet utan i bästa fall fogas en bilaga till kontraktet eller annat dokument, t ex individuell studieplan som anger detta. Detta är väsentligt dokument för planeringen av elevens utbildning så att den motsvarar kraven i styrdokumentet. I förarbetena (prop. 2010/11: 104, Kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning) framhålls att fördelningen av utbildningens innehåll mellan arbetsplats och skola är en viktig uppgift. Likvärdig utbildning förutsätter att uppdelning och planering hela tiden tar sin utgångspunkt i de nationellt beslutade ämnesplanerna. Regleringen i kontraktet ska alltså utgå från ämnesplanerna. Detta gäller även när utbildningen sker på en arbetsplats. Regeringen anser vidare att utbildningskontraktet ska vara ett sammanhållet avtal som reglerar förhållandet mellan skolhuvudman, arbetsplats och elev, varför det av utbildningskontraktet bör framgå vad som är förlagt till arbetsplats.*

Granskningen av skolans dokument visar att Härnösands gymnasium har en enhetlig mall för utbildningskontrakten.

De innehåller en precisering av mellan vilka parter kontraktet upprättats, beskrivning av vilken utbildningsplats och till vilket program kontraktet är knutet, avtalsperiod, regler för uppsägning av kontrakt, regler för ersättningar, hur tvister ska hanteras, förtydligande av vad parterna förbinder sig till samt vem

som är ansvarig lärare vid skolan. Kontraktet dateras och undertecknas av rektor, företrädare för företaget, elev samt målsman för omyndig elev.

Av de utbildningskontrakt skolinspektionen tagit del av från skolan framgår dock inte vilka delar av utbildningen som ska vara förlagda till arbetsplatsen och inte heller omfattningen av dessa delar. Vid skolan pågår ett arbete för att ytterligare förtydliga dessa delar i elevernas utbildningskontrakt. Det är en stående punkt på programråden och under vårterminen 2013 finns tid avsatt för att uppdatera samtliga utbildningskontrakt så att de även innefattar en beskrivning av vilka delar av utbildningen som ska vara förlagda till arbetsplatsen och omfattningen av dessa delar.

**Skolinspektionen konstaterar att skolan har utbildningskontrakt för samtliga elever, men bedömer att det saknas en redogörelse i utbildningskontrakten av vilka delar av utbildningen som ska vara förlagda till arbetsplats och i vilken omfattning detta ska ske.**

#### **Utvecklingsområde:**

Utbildningskontraktens innehåll behöver kompletteras med en redogörelse för vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen och omfattningen av dessa delar.

---

## **B. Genomförande av utbildningen i skola och på arbetsplats**

*Regeringen anser, i likhet med Skolinspektionens kvalitetsgranskning av APU (rapport 2011:2), att det är angeläget att elevens yrkeslärare gör regelbundna besök på arbetsplatsen. Sådana besök kan både ha till syfte att följa upp lärlingens kunskapsutveckling och att i samarbete med handledaren stämma av att lärlingens arbetsuppgifter i bredd, djup och innehåll svarar mot de mål som finns uppställda för utbildningen. Erfarenheter från lärlingsförsöket visar att kontakten mellan handledare, lärare och lärling har stor betydelse för arbetsplatsens upplevelse av lärlingsutbildningen. Regeringen lämnar dock inget förslag om att reglera denna typ av arbetsplatsbesök, något som Skolinspektionen tidigare har uttryckt ett behov av (prop. 2010/11:104).*

- 
- **Hur säkerställer skolan arbetsplatsens kvalitet**

Koordinatorer och lärarna i yrkesämnena anger att i inledningen av elevens utbildning går ansvarig yrkeslärare och handledare igenom kursplanerna för aktuella kurser och diskuterar vad kursen ska innehålla samt vilka moment som kan genomföras vid arbetsplatsen. Här informeras även handledaren om dennes roll och ansvar. För varje handledare och elev finns en pärm på arbetsplatsen med information om elevens utbildning, kursplaner, utbildningskontrakt samt eventuellt övriga överenskommelser och information.

Utbildningskontrakten anger vad arbetsplatsen och skolan förbinder sig gentemot varandra avseende elevens utbildningsområde, handledarens förberedelse och lämplighet samt arbetsplatsens arbetsmiljö.

Enligt intervjuer med koordinators och lärare besöker lärarna arbetsplatserna ungefär fem till sex gånger per termin. Lärarna poängterar att det som avgör antalet besök är vilket behov som föreligger. Att regelbundet besöka arbetsplatserna anges också i sig vara viktigt för att säkerställa arbetsplatsernas kvalitet. Enligt rektorn har skolan inga gemensamma kriterier som underlag för att säkerställa arbetsplatsernas kvalitet. Det är upp till yrkeslärare och koordinators att själva göra bedömningen. Lärarna beskriver att det är i stor utsträckning "magkänslan" som avgör och att det är svårt att från skolan ställa krav på arbetsplatserna. Det finns exempel på att samarbete med arbetsplatser avbrutits på grund av frågetecken kring arbetsmiljön.

**Skolinspektionen bedömer att skolan, genom att göra täta besök har en god grund för kontroll av arbetsplatsernas kvalitet.**

#### **Utvecklingsområde:**

Ett utvecklingsområde är att tillsammans definiera vilka kriterier som kännetecknar lärlingsplatser av god kvalitet som stöd för lärarna.

- ***Hur ofta besöker skolan eleverna och deras handledare under APL och vad avhandlas vid besöken?***

Enligt intervjuer med koordinators och lärare besöker lärarna arbetsplatserna ungefär fem till sex gånger per termin. Lärarna poängterar att det som avgör antalet besök är vilket behov som föreligger utifrån det ansvar som skolan har för utbildningens utformning, elevens sociala utveckling och behov samt bedömning av elevens kunskapsutveckling. Som grund för bedömningen genomförs, förutom den skriftliga dokumentationen från elever och handledare och lärarens observationer, trepartssamtal där lärare, elev och handledare samtalar kring mål och elevens kunskapsprogression. En viktig del är enligt lärarna att eleven utvecklar sin egen förmåga att värdera sin utveckling mot målen och att

säkerställa att alla tre parter har samma syn på vad målen innebär och hur de kan uppnås. Att regelbundet besöka arbetsplatserna anges också i sig vara viktigt på samma sätt som att lärarna i ordinarie undervisning visar att de uppmärksammar och är intresserade av eleven och elevens situation. Detta anges också vara viktigt gentemot handledarna och arbetsplatsen i övrigt. Det framkom vid intervjuerna med eleverna att de inte har något behov av att lärarna skulle besöka arbetsplatserna oftare än vad som nu sker.

**Skolinspektionen bedömer att skolan gör regelbundna besök på arbetsplatserna och skiljer på besök där elevernas kunskaper ska bedömas och sociala besök.**

- **Hur säkerställer skolorna handledarens lämplighet och ser till att handledarutbildning genomförs?**

*Enligt regeringens bedömning i prop. 2010/11:104 är handledarnas kompetens avgörande för kvaliteten i den gymnasiala lärlingsutbildningen. Kompetens handlar dels om djup och bredd i yrkeskunskaperna, dels om kunskap om lärlingsutbildningens förutsättningar, t.ex. de mål och kunskapskrav som finns för den gymnasiala lärlingsutbildningen. Flera remissinstanser, däribland Skolverket och Nationella lärlingskommittén (SOU 2011:72), har föreslagit att handledarutbildning ska vara obligatorisk för deltagande arbetsplatser. Regeringen gör samma bedömning, när det gäller betydelsen av kompetenta handledare men väljer att inte göra handledarutbildning obligatorisk. Skolhuvudmannen har ett stort ansvar när det gäller att se till att handledarna har den kunskap och erfarenhet som krävs för uppdraget. Det innebär att skolhuvudmännen bör ge handledare information, stöd och utbildning kring lärlingsutbildningens innehåll, mål, ramar och ansvarsfördelningen mellan skola och arbetsplats.*

Enligt koordinatörerna är ett viktigt led i att säkerställa handledarnas lämplighet den kontakt med blivande handledare som inleds redan under elevernas provpraktik. Inledningsvis handlar det om mer allmän information om lärlingsutbildningens innehåll, upplägg och syfte. Tidigt under höstterminen hålls en genomgång av kursplanerna tillsammans med handledaren för att informera och diskutera vad som ska ingå i utbildningen, vad som kan genomföras på respektive arbetsplats, vilka kunskapskrav som ställs på eleven, vad handledarrollen innebär och vilka rättigheter och skyldigheter parterna har enligt koordinatörerna är detta grunden för utbildningen av handledarna. Skolan har sammanställt en handledarpärm som innehåller den information och det underlag som handledarna behöver. Utbildningen av handledaren utgår ifrån detta material vilket även säkrar likvärdighet i utbildning av handledare. Detta

material utgör också grund för de regelbundna diskussionerna med handledarna som yrkeslärarna genomför. Skolan bjuder varje läsår in till företagskvällar, dels för att knyta nya kontakter med arbetsplatser men även för utbildning och fortbildning av handledare.

Skolinspektionen bedömer att skolan har system för att säkerställa att samarbetet mellan skola och arbetsplats fungerar och att handledaren får den utbildning och information som uppdraget kräver.

- *Hur fungerar programråden?*

Rektor beskriver att en till två gånger per läsår hålls ett så kallat yrkesråd. Representanter för elever och föräldrar deltar tillsammans med rektor, koordinatörer, ledare för lärlingsutbildningens arbetslag, handledare vid företagen och fackliga representanter. Yrkesrådet anges vara ett viktigt forum för att knyta nya kontakter med arbetsplatserna, information om lärlingsutbildningen, fortbildning och erfarenhetsutbyte samt diskussioner om kvalitetskrav som ställs på utbildningarna från såväl skolans regelverk som branschen.

Skolinspektionen bedömer att skolan uppfyller kraven på programråd samt har etablerat regionala kontakter för kvalitetssäkring av gymnasial lärlingsutbildning.

---

## C. Elevens situation

- *Hur förbereds eleverna innan de går ut på sin första arbetsplats? Hur säkerställer skolans att arbetsplatsens värdegrund ligger i linje med skolans krav?*

Eleverna förbereds genom att de har genomfört provpraktik under vårterminen i årskurs 9 och har därmed en viss förkunskap om arbetsplatsen och lärlingsutbildningen. I samband med provpraktiken och vid terminsstarten informeras eleverna om och diskuterar med lärare och handledare vilka krav som ställs på dem och vad som förväntas av dem ute på en arbetsplats.

Enligt skollagen ska utbildningen utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter. Enligt Läroplan för gymnasieskolan är det bland annat skolans mål att eleven kan göra medvetna ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och ta avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling. Vi-

dare ska alla som arbetar i skolan aktivt främja likabehandling av individer och grupper samt uppmärksamma och vidta nödvändiga åtgärder för att motverka, förebygga och förhindra alla former av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. Detta gäller även den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen.

Lärarna i yrkesämnena och gymnasiegemensamma ämnen anger i intervjuer att i arbetet med normer och värden vid Härnösands gymnasium diskuteras med eleverna om exempelvis språkbruk, yrkesjargong, diskriminering och kränkningar vid en arbetsplats. Det har enligt rektor förekommit att skolan avbrutit samarbete med arbetsplatser på grund av brister i arbetsmiljö och värdegrund. Det framkommer dock inga exempel på hur skolans värdegrundsarbete sker aktivt och förebyggande vid arbetsplatserna, varken i intervjuer med rektor, lärare och elever eller i skolans plan mot kränkande behandling. Handledarna informeras heller inte om skolans uppdrag gällande normer och värden.

Lärarna beskriver svårigheterna med att ställa krav på en arbetsplats att de ska medverka i det arbete med normer och värden som är skolans uppdrag. Risken är att företagen hellre avstår från lärlingar än att anpassa sig efter den värdegrund skolan ska genomsyras av och förmedla i elevernas utbildning.

Vid besöken vid APL-platserna fann inspektörerna exempel på uttryck för en värdegrund som inte är förenlig med gymnasieskolans. Exempelvis i olämpligt språkbruk, affischer och kalendrar. Av elevintervjuer framkommer inga exempel på problem när skolans värdegrund möter arbetslivet och eleverna ger uttryck för en vana och förståelse för olika arbetsplatsers yrkesjargong, attityder och "stil".

**Skolinspektionen bedömer att skolan har en genomtänkt strategi för att förbereda eleverna innan de går ut på sin första arbetsplats.**

**I arbetet med att säkerställa att arbetsplatsens värdegrund ligger i linje med skolans krav framkommer exempel där skolan har avbrutit samarbetet med arbetsplatser på grund av brister i arbetsmiljö och värdegrund men skolan arbetar inte aktivt och förebyggande vid arbetsplatserna vad gäller arbetet med normer och värden.**

#### **Utvecklingsområde:**

Skolan måste utveckla det aktiva och förebyggande värdegrundsarbetet inom ramen för det arbetsplatsförlagda lärandet genom att inkludera denna del av utbildningen i skolans övriga arbete med att förebygga och förhindra kränkande behandling. Viktiga delar i detta arbete är att tydligt informerar arbetsplatserna om skolans värdegrund samt att skolan även inkluderar det arbetsplatsförlagda lärandet i sin plan mot kränkande behandling.

- **Kan arbetsplatserna anpassas till elever med särskilda behov?**
- **Hur hanterar skolan elever med svag motivation och/eller bristande social kompetens?**

Lärarna i yrkesämnena uppger att individuell anpassning och matchning av elever gentemot handledares och arbetsplatsers förutsättning är självklart för alla elever. Utgångspunkten för detta arbete är utbildningens mål, anställningsbarhet, elevens intressen, behov och önskemål. Det har fram till idag inte varit aktuellt att matcha eller anpassa så långt att de betecknas som särskilda stödinsatser. Rektor, koordinators och yrkeslärare anger dock att särskilt stöd inom ramen för det arbetsplatsförlagda lärandet är en självklar del i deras uppdrag och någonting som ständigt diskuteras eftersom det förr eller senare kommer att bli aktuellt. Arbete med särskilt stöd, behovsutredning, insatser och eventuella specialpedagogresurser finns tillgängliga för lärlingseleverna såväl som för övriga elever vid skolan.

Såväl rektor och lärare är av uppfattningen att elever som söker till lärlingsutbildningen och har genomfört provpraktik är mycket motiverade att genomföra sin utbildning. Det är dock mycket som händer i tonåren och att motivation och fokus kan svikta under vissa perioder är inte ovanligt. Yrkeslärarna beskriver vikten av att regelbundet hålla kontakten med eleverna och besöka dem på APL-platsen som ett viktigt sätt att hantera detta. Att skolan valt att lägga den skolförlagda delen av utbildningen under hela veckor anges också vara bra eftersom det blir variation i utbildningen samtidigt som lärarna träffar eleverna under en mer sammanhängande period än endast några dagar. Detta anges underlätta att upptäcka och hantera elever i tillfälliga "svackor".

Skolinspektionen bedömer att skolans arbete med individuell anpassning av utbildningen och matchning av lärlingsplatser utifrån elevens behov och intressen gentemot handledarens och arbetsplatsernas förutsättning ger en bra grund för att även anpassa den arbetsplatsförlagda delen av lärandet till elever med särskilda behov och att stötta elever med svag motivation och/eller bristande social kompetens.

#### **D. Uppföljning och bedömning**

*I propositionen 2010/11:104 framhåller regeringen att läraren och företrädaren för arbetsplatsen gemensamt bör planera och fördela innehållet i utbildningen, men det är läraren som med stöd av handledarens underlag ska ansvara för betygssättning av alla kurser.*

- **Hur bedöms och betygssätts elevernas yrkeskunskaper?**

Bedömning av elevens kunskaper sker löpande under hela utbildningen med regelbundna träffar med elev, handledare och yrkeslärare. Vid dessa träffar stämmer man av vart eleven befinner sig i sin utbildning och bedömer om eleven har uppnått målen för kursen. Underlaget för bedömningar är kursplaner och bedömningsmatriser som går igenom med handledare vid terminsstart. Handledarens beskrivning och bedömning av elevens arbete och kunskapsutveckling har stor betydelse för lärarens bedömning av elevens kunskaper. Handledarna för löpande anteckningar kring elevens lärande och utbildningens innehåll. Skolan tillhandahåller en mall för dessa anteckningar. Yrkeslärarna har även möjlighet att göra observationer av eleven på arbetsplatsen som underlag för bedömning.

Elevpärmerna är centrala som dokumentationsunderlag, där noterar arbetsplatsen elevens närvaro och den innehåller även de viktiga målmatriserna för elevens lärande.

Skolinspektionen bedömer att skolan har ett planerat och strukturerat arbets sätt för att bedöma och betygsätta elevernas yrkeskunskaper. Dels genom utarbetade matriser samt genom en god kommunikation mellan elev, handledare och yrkeslärare om centralt innehåll i kurserna och vilka kriterier som bedömning ska utgå ifrån.

- **Finns tillgång på yrkeslärare som kan undervisa i skolförlagda delar samt kommunicera med handledaren om yrkesinnehållet på arbetsplatserna?**

Enligt skollagen 2 kap § 13 ska huvudmannen för undervisning använda lärare som har en utbildning som är avsedd för den undervisning som läraren ska bedriva.

Enligt skollagen 2 kap § 18 får huvudmannen om det inte finns någon lärare att tillgå inom egen organisation som har den utbildning som krävs använda en annan person för att bedriva undervisningen. En sådan person ska:

1. vara lämplig att bedriva undervisningen, och
2. i så stor utsträckning som möjligt ha en utbildning som motsvarar den utbildning som krävs för undervisningen.

Normalt får en person som avses i 2 kap § 18 endast användas för bedriva undervisning under högst ett år i sänder, vilket dock inte gäller undervisning i yrkesämne.

Vid de granskade programmen har huvuddelen av lärarna en utbildning som är avsedd för den undervisning som de ska bedriva. Dock finns några exempel på lärare som inte har lärarutbildning. Detta på grund av att det inte finns någon med lärarutbildning att tillgå. De som undervisar inom dessa områden har

dock av huvudmannen bedömts som mycket lämpliga att bedriva undervisningen, har önskvärd branschkunskap och erfarenhet och har i så stor utsträckning som möjligt den utbildning som krävs för undervisningen. Dessutom har skolan valt att skapa ett eget arbetslag för lärarna vid lärlingsutbildningarna, bland annat för att skapa bästa möjliga förutsättningar för samverkan, erfarenhetsutbyte och stöttning mellan lärarna.

Skolinspektionen bedömer att skolan visserligen saknar utbildade yrkeslärare för några program, men att huvudmannen aktivt verkar för att lärarna är lämpliga att bedriva undervisningen, och i så stor utsträckning som möjligt ha den utbildning som motsvarar den utbildning som krävs för undervisningen.

#### **E. Utvärdering och kvalitetsarbete**

- *Hur följs den gymnasiala lärlingsutbildningen upp och utvärderas i syfte att tillvarata erfarenheter för att förbättra och utveckla den?*

Alla elever i årskurs 1 – 3 genomför årligen en trivselenkät som behandlar utbildningens utformning, hur eleverna trivs och hur utbildningen fungerar praktiskt. Avgångsklasserna genomför även en särskild enkät för att utvärdera utbildningen. Resultaten visar bland annat att av de hittills fyra avgångsklasserna vid skolans lärlingsutbildningar har 84 % av eleverna erbjudits arbete. Ett ledord för skolan är "anställningsbarhet" och utifrån det så är rektor och lärare glada över de höga siffrorna. Skolan anordnar så kallade företagskvällar, dels för att informera om utbildningen men även som ett led i uppföljning och utvärdering av utbildningen. Områden som behandlas är arbetsmiljö, värdegrundarbete, handledarens uppdrag. Vid de trepartssamtal som genomförs med elev och handledare utvärderas regelbundet hur elevens kunskapsutveckling fortskrider men även hur utbildningen vid lärlingsplatsen fungerar praktiskt och socialt.

Skolinspektionen bedömer att skolan följer upp och utvärderar den gymnasiala lärlingsutbildningen i syfte att tillvarata erfarenheter för att förbättra och utveckla den.

**Sammanfattning:**

---

**1. Genomförs det arbetsplatsförlagda lärandet inom lärlingsutbildningen i enlighet med gymnasieskolans styrdokument och i samverkan med det lokala arbetslivet så att utbildningens kvalitet säkerställs?**

Skolinspektionen bedömer att det arbetsplatsförlagda lärandet inom den gymnasial lärlingsutbildning vid Härnösands gymnasium i stor utsträckning genomförs i samverkan med det lokala arbetslivet så att utbildningens kvalitet säkerställs.

Skolinspektionen konstaterar att alla elever har tillgång till lärlingsplats och skolan har en tydlig ansvarsfördelning i arbetet med att anskaffa och kvalitetssäkra arbetsplatserna. Koordinatorer och lärarna gör under hela utbildningen täta besök på arbetsplatserna och har regelbundna samtal med elever och handledare som underlag för kontroll och uppföljning av arbetsplatsernas kvalitet.

Skolans strategi med provpraktik redan i årskurs 9 är en bra förberedelse för eleven att välja och gå vidare i en lärlingsutbildning på gymnasiet och visar på skolans strävan att eleverna ska komma väl informerade och förberedda till sin gymnasieutbildning. Det är också en bra inledning i kontakterna med arbetsplatserna som grund för kvalitetssäkring samt information till och utbildning av blivande handledare. Skolledning och skolans lärare har gemensamt arbetat med framtagande av underlag för att säkerställa att eleverna erbjuds en likvärdig utbildning enligt kursplanerna och att bedömningar sker på ett likvärdigt sätt vilket ges uttryck i bland annat skolans bedömningsmatriser. Skolinspektionen bedömer att skolan har ett strukturerat arbetssätt för att bedöma och betygsätta elevernas yrkeskunskaper. Dels genom utarbetade matriser samt genom att skapa förutsättningar för kommunikation mellan elev, handledare och yrkeslärare om centralt innehåll i kurserna och vilka kriterier som bedömning ska utgå ifrån.

Skolan måste dock utveckla det aktiva och förebyggande värdegrundsarbetet vid arbetsplatserna samt planera, genomföra, följa upp och – i skolans plan mot kränkande behandling - dokumentera detta arbete inom ramen för skolans arbete med normer och värden.

Skolan har för samtliga elever utbildningskontrakt som till stora delar uppfyller i författningarnas krav dock framgår inte vilka delar av utbildningen som ska vara förlagda till arbetsplatsen eller omfattningen av dessa delar.

Två gånger per läsår hålls ett så kallat yrkesråd, ett viktigt forum för att knyta nya kontakter med arbetsplatserna, information om lärlingsutbild-

ningen, fortbildning och erfarenhetsutbyte samt diskutera kvalitetskrav som ställs på utbildningarna från såväl skolans regelverk som branschen.

De yrkeslärare som saknar formell utbildning har av huvudmannen bedömts som mycket lämpliga att bedriva undervisningen, de har önskvärd branschkunskap och erfarenhet och har i så stor utsträckning som möjligt den utbildning som krävs för undervisningen. Dessutom har skolan valt att skapa ett eget arbetslag för lärarna vid lärlingsutbildningarna, bland annat för att skapa bästa möjliga förutsättningar för samverkan, erfarenhetsutbyte och stöttning mellan lärarna.

---

**2. Ser skolan till att de skolförlagda och arbetsplatsförlagda momenten fogas samman så att kvaliteten och likvärdigheten i de yrkesinriktade delarna av lärlingsutbildningen säkerställs?**

Skolinspektionen bedömer att Härnösands gymnasium arbetar för att de skolförlagda och arbetsplatsförlagda momenten inom den gymnasial lärlingsutbildning fogas samman så att kvaliteten och likvärdigheten i de yrkesinriktade delarna av lärlingsutbildningen säkerställs.

Rector, koordinators och yrkeslärare verkar för att presentera, förklara och diskutera målen för utbildningen med handledarna tidigt i utbildningen samt att inventera vad som kan och inte kan genomföras på respektive arbetsplats. Denna inventering följs upp regelbundet under hela utbildningen för att säkerställa att eleven ges förutsättningar att tillägna sig den utbildning som kursplanen föreskriver. Det är enligt yrkeslärarna inte ovanligt att en lärlingsplats inte kan erbjuda vissa moment i utbildningen. Därför är det viktigt att så tidigt som möjligt identifiera dessa områden. Lösningen kan vara att eleven under kortare eller längre tid vistas på en annan arbetsplats. Skolan delar lokaler med yrkeshögskolan vilket ger god tillgång på verkstadslokaler för eventuell skolförlagd undervisning i yrkesämnena. Gymnasieskolan har även iordningställt egna lokaler för undervisning inom yrkesprogrammen, exempelvis inom frisörprogrammet.

Eleverna genomför APL under två veckor för att sedan läsa gymnasiegemensamma ämnen vid skolan under en vecka. Anledningen är enligt skolan framförallt att ge eleverna kontinuitet i sin APL. Någonting som även de handledare som Skolinspektionen intervjuat anser är bra eftersom det ger eleven goda förutsättningar till att kunna delta i längre/ större moment och processer i yrket samt att de så långt som möjligt få förutsättningar att vara en medarbetare på sin arbetsplats. En annan fördel i strategin är att även den teoretiska undervisningen ges samma förutsättningar.

---

Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete i syfte att höja verksamhetens kvalitet i första hand bör genomföras inom följande område:

- Utbildningskontraktens innehåll behöver kompletteras med en redogörelse för vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen och omfattningen av dessa delar.
- Att tillsammans definiera vilka kriterier som kännetecknar lärlingsplatser av god kvalitet som stöd för lärarna.
- Skolan bör utveckla det aktiva och förebyggande värdegrundsarbetet inom det arbetsplatsförlagda lärandet.